

rádióközvetítést hallották...

Gyermekeim, hallottátok. A rabságból felszabadult magyarok megcsókolták azt a földet, amelyre először ért a lábuk, amely már magyar volt... Visszatértek, hazajöttek, mint gyermek elszakított édesanyjához... Azzal a csókkal mindnyájunkat megcsókoltak, akik e magyar föld porából lettünk...

Szeressétek ezt a földet!

b) Akaratra indítások. Gondoltatok-e már erre, amikor a mezőn jártok, gyermekeim? Hát ezentul szent legyen nektek minden magyar rög, mert tudjátok meg, minden magyar porszemben magyarok vére, könnye, veritéke van, amelyet értünk ontottak őseink. A réten nyíló kis virág az ő áldott poraikból fakadt... És ha még egyszer jönne valaki, aki rá akarna lépni erre a nekünk szent földre, tegyetek úgy, mint őseitek tettek, boruljatok le rá, csókoljátok meg, mint édesanyátokat, s ha kell, hát éltetek árán is védjétek meg, mert számon kérik tőletek is majdan a későunokák: hová tettétek ezt a földet?!

Megigéritek ezt, gyermekek!?

Áldjon meg érte a Magyarok Istene Benneteket!

Természeti és gazdasági ismeretek

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Megjöttek a gólyák!

Nevelési cél: A magyar ember madárszeretete.

Szemléltetés: Kirándulás a határban: mit láttunk a mocsár vidékén? A gólya tulajdonságai. Szelid gólya vagy képszemléltetés.

Megfigyelésre utalás: Hogyan halászik a gólya?

VÁZLAT.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. A ház körül élő madarakról tanultak összefoglalása.
- b) Ráhangolás. Gólya, gólya, gilice!
- c) Célkitűzés.
- II. Tárgyalás. a) Megjöttek a gólyák!
- b) A gólyaszülők gondossága.
- c) Mit ebédelnek a gólyák?
- d) Hogyan vadászik a gólya?
- e) Haszna-kára.
- f) Rokonsága.
- g) Elmélyítés.

- III. Begyakorlás. a) Összefoglalás.
b) Megfigyelésre utalás.

TANÍTÁS.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A ház körül élő madarokról tanultak felujtása. Milyen madarak élnek házunk táján? (Veréb, fecske, cinke stb). Mit tudunk róluk? Mivel táplálkoznak? Miért szereti az ember a fecskét, cinkét? Mi a főtáplálékuk? Különösen hol szereti munkájukat az ember? (A gyümölcsösben). Hogyan gondoskodunk róluk télen? (Madáretető, madárvédelem).

b) Ráhangolás. (Gárdonyi Géza: Falusi élet c. műve után). A napokban nagy öröme volt a mi községünknek, kedves vendége érkezett. Megjöttek a gólyák! Az első gólyapár hozta meg a hírt, hogy itt van a kikelet! Nyakukat és lábukat hosszasan elnyujtva, lassan, méltósággal keringtek a magasban. Egyre alább-alább ereszkedtek, majd leszálltak egyenesen fészükre, amelyett itt hagytak az ősszel. Mindenki a tenyerét a szeméhez tartva nézte őket. A gólyapár lengő ugrásokkal járkált ide-oda a fészek körül. Mintha azt vizsgálták volna, nem rongálódott-e meg a télen fészük, nincs-e valami javítani való rajta. Ugy látszik, nem volt. És míg a gólyák fészüknek örülve ugráltak a háztetőn, a gyerekek lenn az udvaron féllábon táncolva énekelték:

Gólya, gólya, gilice!
Mitől véres a lábad?
Török gyerek megvágta,
Magyar gyerek gyógyítja.

A faluban mintha ünnep lett volna. Még az öreg nagyszakállu, vak koldusunk is megállt a kocsiút közepén. Nyugodt és méltóságos arcával a gólya felé fordult, kezét a füléhez emelte, hogy jobban hallja a kelepelését.

c) Szeretnétek-e jobban megismerkedni a gólyával? Akkor ma a gólyáról beszélgetünk.

II. Tárgyalás. a) Megjöttek a gólyák! Honnan jöttek, mit gondoltok? Messze délről. Dehát miért mentek el tőlünk? Télen nincs kenyere a gólyamadárnak nálunk. Hóval terítve a határ, s az ő vadászterülete, a tó és a nádas jéggel borított. Ugyan mit találna a fagyos havon. Ezért mikor a tél lehelletét megérzik, fölkerelkednek a gólyák is a többi vándormadárral, s délibb, melegebb vidékre költöznek. (Költöző madarak). De azért nem lesznek hűtlenek sem. Amint kitavasodik s a gólyák messzi hazájukban megérzik, hogy itt, a Tisza mentén serked már a fű, megindult a nádas élete, utrakelnek s a mi nagy örömünkre egyszer csak beállitanak. Elfoglalják régi fész-

küket. Egyszeriben otthon érzik magukat. Mert ha el is hagynak bennünket télire, azért mégis csak itt érzik ők magukat itthon!

b) A gólyaszülők gondossága. Aztán milyen önfeláldozóak a gólyaszülők! Láttátok-e már, hogy amikor a gólyamama lerakta nagy fehér tojásait, milyen gondosan vigyáznak rá. Fészüket ilyenkor sohasem hagyják őrizetlenül. Ugyan miért, mit gondoltok? Ha a gólyamama elszáll valami jó falatért a szomszéd nádasba, akkor azidőre gólyapapa foglalja el helyét a tojásokon. Bizony, gyermekek, a gólyapár jó példát mutat a szülői gondoskodásban és türelmességben. Láttátok-e már kikelt gólyát? Ugy-e milyen ügyetlenek s milyen sokáig maradnak fészükben. Hej, van is dolga ilyenkor a jó gólyaszülőknek! Nekik kell táplálniuk az örökké éhes gólyafiaikat! Étvágyat kaphatnátok tőlük, olyan nagyszerűen falatoznak! S még hozzá nem is válogatnak: minden jó, amit szüleik elébük, illetve csőrükbe tesznek.

c) Mit ebédelnek a gólyák? Hát bizony, ha ti ezt egyszer meglátnátok, azt hiszem elmenne a kedvetek az ő ebédjüktől. Dehát a gyermekek között is van ám, aki nem olyan válogatós! A gólyák mindenféle apró állatot megesznek, amit a földön s vízben találnak. De legjobb csemegéjük mégis a béka, kigyó, meg a hal. Mindezt pedig legtöbbször vizet mellett találják, éppen ezért csak ott telepszik meg a gólya is, ahol állóvizet talál. Még a mérges viperától sem irtóznak, nem árt nekik a kigyóméreg. De a rétre és mezőre is ellátogatnak a gólyák, ahol nem vetik meg a jó egérhúst, sőt a bogárféléket sem.

d) Kisérjük most el a gólyát s lessük meg, hogyan vadászik! Mivel a béka rendszeren vízben tanyázik, bizony gólyáéknak is utána kell menni a zsákmánynak. Nagyszerű hasznát látják ezért hosszú, vékony lábuknak, amelyen toll sincsen. Ha aztán megnézzük a gólya lábát, még mást is látunk rajta. (Szemléltetés).

Négy ujja van, ezek közül három előre, a negyedik meg hátrafelé áll. Az előre néző lábujjak között valami vékony bőrhártyát is látunk. Hát ez miért van, mit gondoltok? Hol jár a gólya, mikor táplálékát szerzi? Ki volt már közületek a tó vizében? Miért nem süllyedtél le a parti homokba? Milyen a talpad? (Széles). A gólyának nincs ilyen széles talpa, s ha a három ujja között nem volna ez a bőrhártya, bizony azok a vékony lábai úgy belesüppednének az iszapba, hogy elég munka volna neki onnan kihuzgálni őket, de viszont addigra béka koma is megugrana ám! Mire való hát a gólya lábán a bőrhártya? (Hogy az iszapban el ne merüljön). Más madárnak is van ilyen hosszú lába? Mindazon madaraknak, amelyek vízben járnak s onnan szerzik táplálékukat, hosszú, a víz gázlására alkalmas lábuk van. (Gémek, kócsagok).

De más jó fegyvere is van ám a gólyának, aminek nagy hasznát veszi vadászás közben! Mivel fogja el áldozatait? Mit gondoltok, ha csak olyan rövid csőre lenne a gólyának is, mint a fecskének, vagy a verébnek, el tudná-e fogni könnyen a vízben élő békákat, kigyókat? Nem ám! Erre való hosszú, hegyes csőre. Csőre pedig nagyon erős, a széle olyan éles, mint a kés, ezzel tudja megfogni a sikamlós békát, kigyót és halat is! Ezt a két — alsó és felső — csőrét ütögeti össze, amikor kelepel. (Alsó káva, felső káva). Látjuk tehát, hogy egész teste a vízben való gázolásra idomult, ezért hosszúak lábai, ezért van lábujjai között bőrhártya, ezért oly hosszú a csőre is. Látjátok, a Teremtő minden teremtményt felruházott olyan fegyverekkel, amelyek életmódjához valók s amelyek segítségével meg tudnak élni, védekezni ellenségeik ellen.

Mivel a gólya nagy, erős madár, nálunk kevés az ellensége. Ezért nincs szüksége arra, mint más állatnak, hogy környezete színét vegye föl magára. Szárnytollai feketék, csőre és lábai pirosak, tollruhája pedig fehér. (Táblai rajz).

Csőrén kívül hosszú nyaka is nagy segítségére van vadászás közben. Láttátok már vadászni gólyáékat? Órákhosszat álldogálnak fellábat a víz partján mozdulatlanul, mignem valami alkalmas zsákmány kínálkozik, amit aztán villámgyorsan: zsupsz! elkapnak. Hosszu testrészei meglehetősen hátráltatják repülését, ilyenkor a fejét mereven előre, lábait pedig hátrafelé kell tartania. Lábaival kormányozza röptét, ezek pótolják némileg farka rövidségét.

e) Haszna-kára. Azzal, hogy a kártékony rovarokat, állatokat pusztítja, nagy hasznára van az embernek. Nagy szárazság idején azonban nem válogat prédájában s ilyenkor sok hasznos állatot is elpusztít, kirabolja a földön tanyázó madarak (pacsirta, fürj, fogoly) fészket is ölkelme, elfogdossa a mézelő méheket, sőt még a nyulfiókákat is megöli. De nem veti meg a halastavak vidékét sem, ott meg a halakat és a rovarrevő békákat pusztítja, amivel bizony nagy károkat csinál az embernek. Általában inkább kártevőnek mondhatnánk, de sáskajárás idején a sáskák fogdosásával jóvá teszi, amit ártott. A gólya tehát részint kártékony, részint hasznos madár.

f) Rokonsága gazdag s mind olyan „nagy-lábon“ él, mint a gólya. A mi fehér gólyánkon kívül hazánkban itt-ott fekete gólya is fészkel, de ez sohasem keresi fel az ember hajlékát. Legközelebbi rokonai a gémek. Ezek között legszebb a hófehér nemes kócsag. Vállának disztolla igen szép és értékes. (Szemléltetés). Ezért ősidők óta vadásszák. Hazánkban már csak néhány kócsag-család él a Kis-Balatonban. Legnagyobb gázlónk a hamvasszürke, feketefejiű daru. Költözéskor V-betű alakú sorban repülnek akár a vadludak, hogy a levegőt könnyebben hasithassák. A nép is jól ismeri és dalába foglalja, hogy

Magasan repül a daru,
Szépen szól.

g) Elmélyítés. Mondottuk már, hogy a gólya télire elköltözik hazánkból messze, Afrikába, annak is déli részére, ahol a téli hónapokban is talál magának táplálékot, amikor nálunk a kigyók és békák, stb. még megdermedve alusznak. Utjában igen magasan repül. Tavasszal megint visszatér hozzánk, fölkeresi régi fészket, kijavítja, rendbehozza.

A gólya könnyen megszeli: a házbeliakat megismeri. Fogságában a növényi táplálékot is megeszi.

Azt, amit a gólyáról tudunk, sok szép költeményben megírták a költők is. Alig van madár, amelyről annyi sok vers szólna, mint a gólyáról. Ti is ismeritek már Petőfi Sándort, aki így írt róla:

Sokféle a madár, s egyik ezt, a másik azt
Leginkább kedveli,
Ezt ékesszólása, amazt pedig tarka
Tolla kedvelteti.
Kit én választottam, a dal-mesterséghez
Nem ért az a madár,
S egyszerű, mint magam... félig feketében,
Félig fehérben jár.

Nekem valamennyi között legkedvesebb
Madaram a gólya,
Édes szülőföldem, a drága szép Alföld
Hüségese lakója.
Tán azért szeretem annyira, mert vele
Együtt növekedtem;
Még mikor bölcsőmben sirtam, ő már akkor
Kelepelt fölöttem.

Vele töltöttem a gyermekestendőket.
Komoly fiu valék.
Míg társaim a hazatérő tehéncsordát
Estenkint kergeték:
Én udvarunkon a nádkup oldalánál
Húztam meg magamat,
S némán szemléltem a szárnyokat próbáló
Kis gólyafiakat.

...Szomorodott szívvel láttam gyülekezni,
Midőn távozanak;
Miként most eltűnő ifjúságom után,
Ugy néztem utánok,

S milyen bus látvány volt a házak tetején
 A sok üres fészek...
 Mikor tél multával fehér hó-subáját
 A föld levetette,
 S virággal zsinorzott sötétzöld dolmányát
 Ölté föl helyette:
 Akkor az én lelkem is felöltözék uj,
 Ünnepi ruhába,
 S gólya-várni néha elballagtam egész
 A szomszéd határba.

...Mostan is kedvelem és úgy tekintem én
 A gólyamadarat,
 Mint egyetlen valót, mely egy átalmodott
 Szebb korból fönmaradt.
 Megérkezésedet még mostan is minden
 Esztendőben várom,
 S kívánok szerencsés utat, ha távozol,
 Legrégibb barátom!

(Petőfi: A gólya).

III. Begyakorlás. a) Összefoglalás. Vázlat szerint, vezérszavak a táblára.

b) Megfigyelésre utalás. Figyeljék meg a házuk közelében élő gólyacsálád életét. Hogyan költik fiókáikat? Mivel etetik őket? Hogyan halászik a gólya? Mikor jön vissza hozzánk, mikor megy el tőlünk? Mit csinálnak elbucsuzásukkor? (Magasan keringenek a falu fölött = tisztelet körök).

Alkalmazásul fogalmazást íratunk a gólyáról.

Természeti és gazdasági ismeretek

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Ültessünk fát!

Nevelési cél: A gyümölcsfák megszerettetése, a faültetés.

Szemléltetés: Faültetés az iskola udvarán.

Megfigyelésre utalás: Milyen haszná van a gyümölcsfának? Hogyan ültetik a fát?

VÁZLAT.

- I. Előkészítés. a) Érdeklődés-keltés. Miért jöttünk ki most, az udvarba? (A tanulók látják az előkészületeket).
- b) Ráhangolás. Milyen szép dolog a gyümölcsöskert ilyenkor!